

Iz navedenih razlogov izhaja, da za preračun in izterjanje prispevkov ni treba čakati, da se konk. postopanje konča, ampak da je v interesu upnikov in združnikov, da se repartacija izvrši preje. Kadar se izkaže primankljaj in ugotove še obstoječi člani in visokost deležev, naj se takoj prične s porazdelitvijo. Za člane najbolj mučna in kredit izpodkopavajoča je negotovost, kedaj in v katerem obsegu jih zadene plačilna dolžnost. Nepraktično je razdeliti prispevke tudi na tiste člane, pri katerih je insolventnost notorna ali pa dokazana po brezuspešnih izvršbah ali na drug način.

Dokler niso dognani prispevki članov, tudi n. pr. država, dežela in drugi faktorji, kateri hočejo rešiti posamezne člane ali jim vsaj olajšati breme, v tem oziru ne morejo ničesar storiti. Mnogi bi se tudi radi odkupili z višjimi svotami, kakor je pričakovati, da jih zadene po razmerju deležev. Toda likv. odbor sam ni upravičen sprejeti takih ponudeb in sklepati poravnav, katere tangirajo pravice upnikov in združnikov. Glavna stvar ni, kedaj se konča konkurz, ampak s kakim uspehom. Posebno pri konkurzih gospodarskih združenj morajo likvidatorji in odbor upnikov uvaževati zle gospodarske posledice.

Utjecaj dobe i zdravlja po austrijskom građanskom zakoniku.

Napisao dr. Fran Volarić u Buzetu.

(Svršetak.)

II. Dio.

Važnost zdravlja.

Mnogo manje nego li čovječja doba je zdravlje objektom naših građanskih zakona a razlog leži valjda u tom, da samo jedna vrst pomanjkanja zdravlja i to psihičkoga ima mnogo važnosti za djelatnu sposobnost.

Buduć je bolest čovjeka dvovrsna, naime bolest tjela i bolest duše, to se — za bolje upoznanje upliva, što ga vrši zdravlje čovjeka na njegovu djelatnu sposobnost — prikazuje uputnim, baviti se posebice sa svakom od spomenutih dviju vrsta.

1.) Duševne bolesti.

Čovjek, koji je duševno potpuno normalno razvijen — po našim je zakonima potpuno pravno i djelatno sposobna osoba te u koliko iz drugih okolnosti, kao što su one spomenute u prvome djelu, nije u tome zapriječen, može slobodno raspolagati svojim stvarima, svojim posjedom i imutkom t. j. on ima potpunu djelatnu sposobnost. Iz toga mora se zaključiti, da čovjek, koji nije normalno duševno razvit, gubi eo ipso potpunu djelatnu sposobnost a da to inače ne upliviše na njegovu pravnu sposobnost.

Nego sa medicinsko-pravnog stanovišta može čovjek biti manje ili više duševno abnormalen te bi se prema tome moralo zaključiti na njegovu veću ili manju djelatnu sposobnost; nu takova razlika duševnog razvoja i abnormalnosti, dok može da ima kakav upliv kod kaznenog suca, u privatno-pravnom odnošaju nema nikakove važnosti. Prema našem gradjanskom zakonu čovjek ili je duševno abnormalen ili ne, te prema tome il jest ili nije djelatno sposoban. Manji ili viši stepen sposobnosti može imati u kojem slučaju za suca velike važnosti ali naš materialni zakon te razlike ne pravi.

Tako § 273 gr. z. pozna dva slučaja duševne abnormalnosti i to onu »ludila« ili »bezumnosti« (bez obzira na stepen) i onu »slaboumnosti«.

U prvom slučaju čovjek je bez uma t. j. duševno posve bolestan, dočim u drugom slučaju je isti toliko bolestan na umu, da ne može razpoznati posljedica svojih čina.

Koliko jedni toliko drugi ovako abnormalni ljudi su pred zakonom jednaki, ma u kojem se stepenu njihova abnormalnost nalazila. I jedni i drugi su djelatno nesposobni, jer ni jedni ni drugi ne mogu razpoznati zamašaj svoje volje, svojeg djelovanja.

U tom dakle su jedan drugomu ravni, u tom leži razlog pomanjkanja njihove djelatne sposobnosti.

Osim toga imade u našem zakonu kojekakvih prava, koje može čovjek posjedovati i steći samo, ako imade volju, pošto pak ludjak svoje volje nema, a slaboumni je njima ravan glede spoznanja zamašaja svoje volje, to je usljed tog zdravstvenog njihovog stanja i njihova pravna sposobnost omedjašena. Tako n. pr. ludjak ne može da se ženi, ergo ne može biti nosiocem

obiteljskih prava (§ 48 gr. z.). On gubi očinsku vlast za trajanja abnormalnosti a na njegovo mjesto dolazi, ako je od potrebe, štitnik (§ 176 gr. z.) i. t. d.

Ovo ograničenje čovječje sposobnosti na pravnom i djelatnom polju radja u čovjeku pravo, da ište od državne uprave, da ga štiti, brani i zastupa u njegovim poslovima.

To čovječje pravo je zbilja od zakonodavca i štovano, te ga vrši time, da imenuje ovakovim zastupnika, t. j. osobu, koja imade da štiti njihova prava, da ga zastupaju ondje, gdje po zakonu samo uz tog zastupnika može pravno djelovati ovakav čovjek.

Procesualno — dakle formalno imenovanje takovog zastupnika ovisi o liječničko-vještačkoj konstataciji te bolesti, nu iz toga ne slijedi, da čovjek ovako bolestan imade prije tako konstatirane abnormalnosti svoju potpunu djelatnu sposobnost.

Prije sudbenog ustanovljenja abnormalnosti stoji samo »preasumptio juris« normalnosti prema tome i potpune djelatno-pravne sposobnosti, te neopstojanje te sposobnosti ovisi o dokazu abnormalnosti (arg. a contr. ex § 283 gr. z.). Dakle ono što poduzme ludjak ili slaboumnik, prije nego mu je po §-u 273 gr. z. imenovan skrbnik, ima se smatrati pravno valjanim, dok se ne dokaže, da je ta osoba poduzela taj čin u stanju, koji ga čini djelatno sposobnim. Iz toga slijedi, da kod ovakovih ljudi djelo, od njih poduzeto u jednom »lucidum intervallum« je pravno potpunoma valjano a u protivnom slučaju ne.

Koliko je dosad spomenuto, vrijedi ne samo za trajno duševno bolesne ljude već i za one, koji su usljed drugih okolnosti samo prelazno izgubili pamet kao u sonambulizmu, pijanstvu, velikem strahu, jakoj groznici i. t. d.

Taj princip, priznat svestrano i u praksi, polazi sa stano-višta, da bi bilo odveć teško u ljudskom saobraćaju, da bi pače isti bio poremećen, kad bi se svaki, prije nego li sklopi kakav pravni čin, morao prije na dugo i široko informirati, da li drugi kontrahent posjeduje potpunu djelatnu sposobnost, a s druge strane pak interesi ovakovih ljudi nijesu izvrgnuti pogibelji, jer ako je njihov čin počinjen u momentu nesposobnosti, isti je nevaljan. Taj je princip dakle potpunoma opravdan.

Reklo se, da državna uprava mora skrbeti za one ljude, kojima usljed duševne bolesti manjka djelatna sposobnost i to time, što im imenuje skrbnika.

Skrbnik je dakle ona osoba, koja, imenovanjem sa strane suda u slučajevima zahtjevanim od zakona, nadomješta volju takovih nesposobnika, bilo što odobri čin štitićenika ili ga sam u njegovu ime zaključi.

Takovim se osobama kako rekoš imenuje skrbnik ili, ako su dotične osobe maloljetne, to im se produljuje očinska dotično štitićnička vlast.

Koliko u jednom, toliko u drugom slučaju postupak je jednak.

Kod ludjaka mora da se konstatuje opstanak bolesti u mjeri, koja je dovoljna, da prouzroči njegovu trajnu nesposobnost. Onda joj se imenuje zastupnika, te proglašuje putem novina taj postupak.

Od tog je časa takav čovjek za svakoga djelatno nesposoban, te ne može da poduzme nijedan čin, kao što ni osoba, koja nije navršila 7. godinu. Isključivši malo iznimaka, nijedan pravni čin ovih osoba nije valjan, pa makar počinjen i u »lucidum intervallum«, dok sud ne konstatuje, da je taj čovjek toliko ozdravio, da mu digne zastupnika, te ga proglašuje djelatno pravnom osobom.

Nego naš zakon, kako je netom spomenuto, tom pravilu čini nekoje iznimke, od kojih ću spomenuti bar one važnije:

Takav čovjek može u »lucidum intervallum« testirati, te je ta njegova oporuka valjana (§ 567 gr. z.).

Po §-u 615 gr. z. oporučitelj može ovakovim osobama, kad ih imenuje baštinicima, u pogledu oporučene im baštine imenovati baštinika, nu ta odredba prestane u slučaju §-a 567 gr. z.

Opet znamo, da dok i dijete može biti na sudu svjedok, takav čovjek ne može da to bude (§ 320 gr. z.).

Općenito pravilo vrijedi pak, da ovakove osobe ne mogu poduzeti nijedan pravni čin, kojim bi mogli bilo poboljšati bilo pogoršati svoje ekonomsko stanje.

Što je dosele spomenuto, vrijedi za trajnu duševnu abnormalnost, a sad treba vidjeti, kako stvar stoji kod prolaznih duševnih abnormalnosti.

Čovjek u sonambulizmu, velikoj pijanosti, jakoj groznici i. t. d. nema volje u opće ili nema slobodne volje, prema tome što čovjek poduzme u ovakovom stanju, pravno je nevaljano; dvojbeno je samo, da li je ta nevaljanost apsolutna ili relativna t. j. je li to »negotium claudicans« ili ne.

U smislu §-a 865 gr. z. mora se i tu ustvrditi, da je pogodba, učinjena pod tim prilikam, pravno nevaljana.

Toliko u pogledu pravnih posala, a sada vidimo, da li i u koliko ovakovi ljudi odgovaraju za nedopuštene čine (delikte).

U kaznenom zakonu je po §-u 1 toč. *a*, *b*, *c*, odgovornost kaznena isključena, ako u slučaju §-a 1 toč. *c*) se nije dotičnik sam postavio u takovo abnormalno stanje sa namjerom, da počini zločin. Ustanova §-a 236 i 523 k. z. ne kaznjuje počinjeni čin, već pijanstvo, pa to zato nije ovdje uporabio.

U građanskom zakoniku pravi se razlika izmedju prolazne i trajne duševne abnormalnosti. Glede prvih naime vrijedi pravilo, koje i za druge, samo ako nije čovjek sam kriv, da je došao u ono prelazno abnormalno stanje (§ 1307 gr. z.)

U ovom zadnjem slučaju odgovara čovjek za počinjenu štetu.

U prvom slučaju, kao što i kod ljudi trajno duševno bolesnih, u koliko druge osobe ne odgovaraju po §-ima 1307, 1308 i 1309 gr. z., jesu oni odgovorni u tim slučajevima (§ 1310 gr. z.):

a) ako su ovakove osobe uza sve njihovo abnormalno stanje krive, a to može biti slučaj, kad trajno abnormalna osoba učini čin u jednom »lucidum intervallum« ili kad nije toliko nemaran, da ne bi bio mogao raspoznati u konkretnom slučaju nedjelo.

b) ako ne predleži slučaj ad *a*), kada je oštećenik u interesu neodgovornog oštetioca popustio obranu; razumije se dozvoljivu obranu, koja bi bila mogla oštetiti oštetioca, kad bi se bila uporabila.

c) ako ne predleži slučaj ad *a*) i *b*) onda, kada je oštetiocu lako snositi štetu, ali ako je oštećeniku teško da ju sam snosi.

Pitanje je sada, u kojem razmjeru nosi štetu takov oštećenik, jer § 1310 gr. z. pravi iznimku u §-ima 1323, 1324 gr. z., time što pripušta sucu, da odmjeri štetu, bilo cijelu bilo dio iste.

Cijelu će sudac dosuditi onda, ako je to bez utjecaja na oštetiteljevo uzdržavanje i odgoj, a u protivnom slučaju će ju morati sniziti do dotične mjere.

U slučaju cijele oštete pitanje je, da li i u kojem slučaju odgovaraju takove osobe za samu pozitivnu štetu »damnum emergens«, a kada i za negativnu štetu »lucrum cessans«.

U slučaju ad *a*) morat će se sudac ravnati po §-ima 1323 i 1324 gr. z., dočim u slučajevima ad *b*) i *c*), pošto manjka zloba, ne može da bude govora o »lucrum cessans«.

Još imamo da spomenemo o uplivu duševne bolesti na zastaru i dosjelost.

Po §-u 1494 gr. z. vrijeme dosjelosti i zastare ne može započeti protiv ovakovih ljudi, dok im nije imenovan zakoniti zastupnik, a ako je isto započelo, ne može svršiti, nego 2 godine, iza kako je dignuta zaprijetka.

Glede početka vremena ustanova zakonika je jasna. Ako je tko lud ili slabouman, ne može protiv njega započeti zastara ili dosjelost, dok mu sudac ne imenuje zastupnika, a od ovog časa teče redovito naprijed.

Ako je pak vrijeme započelo teći, kad su oni ljudi posjedovali djelatnu sposobnost ili su imali zakonitog zastupnika, a kad bi se vrijeme moralo dokončati, nijesu zadobili tu sposobnost niti imaju zastupnika, onda se svršetak vremena produžuje za 2 godine, iza kako su oni ljudi ili zadobili sposobnost ili im bje imenovan zastupnik.

Kratko vrijeme pomanjkanja sposobnosti n. pr. pijanstvo, groznica zastupnika ne uplivišu na vrijeme dosjelosti ili zastare.

Osobe, koje imaju zastupnika, imaju još jedno dobročinstvo zakona a to je, da po §-u 1495 gr. z. ne može među njima te njihovim zastupnicima, dok taj odnošaj traje, zastara, dotično dosjelost niti započeti a niti se nastaviti.

2.) Tjelesne bolesti.

Ne samo duševne abnormalnosti mogu prouzročiti djelatnu nesposobnost čovjeka, već mogu biti od upliva na iste i kojekakve tjelesne bolesti. Nu kako se može povući pravilo za duševne, ne može se to općenito činiti za tjelesne bolesti, jer različitost njihova prouzročuje i različite djelatne posljedice, treba da se dakle nekojim takovim bolestima posebice pozabavimo.

Općenito se može kazati, da vrlo mnogo čovječjih tjelesnih bolesti može prouzročiti posljedicu, da je čovjek trajno u nemoćnosti, da upravlja svojim imanjem, drugim riječima time biva stvarno ograničena njegova djelatna sposobnost. Reklo se stvarno, jer zakonito se o kakovom ograničenju ne može govoriti.

Takve su bolesti n. pr. gluhost, slijepost, njemost ili opet druge kakove bolesti, koje čovjeka pribiju uz krevet.

Te su bolesti razlogom, da se čovjek mora predati u tuđe ruke, te o poštenju te druge osobe ovisi uprava njegovog imanja. Recimo da taj čovjek ne bi mogao naći osobe sposobne, da upravlja njegovim imanjem, to bi imanje bilo stalno izvršeno pogibeljima propasti ili pogoršanja. U takovim bi slučajevima sudska vlast morala intervenirati te imenovati takovom čovjeku skrbnika, koji bi pazio i upravljao njegovim imanjem.

Tu valja samo opaziti, da pošto ovakovi ljudi posjeduju svoju volju te inače potpuno slobodni raspolaganjem svog imutka, sud im protiv njihove volje ne bi mogao imenovati skrbnika, te bi ga morao dignuti, kad bi ovakav čovjek imenovao punomoćnika za upravu svog imanja.

Jedan od važnih slučajeva, gdje i zakon priznaje istoga dovoljnim za imenovanje skrbnika, jest gluhonijemost. To je dapače jedini slučaj, gdje je sud primoran, da na zahtjev istoga menuje skrbnika (§ 275 gr. z.). Taj je nešto više nego skrbnik, koga sud imenuje u smislu §-a 269 gr. z. za upravu imanja, jer usljed skrbništva nad gluhonijemim, opskrbljenik postaje ograničen u svojoj djelatnosti osobnoj, tako da biva usporedjen sa malodobnikom, dok kurator ima da korisno i dobro upravlja imutkom onoga, koji radi svojih bolesti ne može da sam s njme upravlja.

Skrbništvo nad gluhonijemim nema za posljedicu totalnu djelatnu nesposobnost, što je posve razumljivo, jer gluhonijemi posjeduju potpuno duševna svojstva te po tome može n. pr. raspolagati imanjem pismenom oporukom, a ako svjedoci poznaju znakove ili njegov način izražavanja, i usmeno.

Za ovakove ljude vrijedi drugi dio §-a 865 gr. z. a opet ne vrijedi povlastica §-a 1494 gr. z.

Po §-ima 175 i 251 gr. z. tjelesni nedostaci, koji priječe čovjeku, da se može sam uzdržavati, mogu biti uzrokom produženju očinske vlasti, iz česa slijedi, da ovakav čovjek ne može biti ni štitnik ni skrbnik drugoj osobi (očinsku vlast ipak ne gubi §-i 176, 177, 178 gr. z.).

Po §-u 191 gr. z. takovi ljudi ne mogu biti imenovani drugima za štitnike, dotično skrbnike.

Po §-u 53 gr. z. razlog, da se malodobnim ne dozvoli ženitba, jesu priljepčive bolesti, kao što i takovi tjelesni nedostaci,

koli u opće ili sa izabranom ženom priječe spolno općenje. Ti isti razlozi vrijede po §-u 109 gr. z. i za rastavu braka.

Po §-u 60 gr. z. mana tjelesna, koja onemogućuje zadovoljenje ženitbenih dužnosti, zaprjeka je ženitbi. Po §-u 591 gr. z. slijepi i gluhoonijemi ne mogu biti svjedoci pri oporuci, a po §-u 275 gluhoonijemi ne mogu doći pred sud bez punomoćnika.

Toliko navadjam glede upliva čovječje dobe i zdravlja po austrijskom gradjanskom zakoniku.

Sodno-zdravniška mnenja.

Priobčuje dr. P. Defranceschi.

XIII.

Suhotična omrtvica mišično-kožnega živca je nasledek na sebi težke poškodbe.

Napadenec, hotoč prestriči udarec s palico, dvigne visoko desne lehti, a palica ga z močjo zadene na notranjo plat nadlaktka. Iz zdravniškega izvida je povzeti, da je videti na notranji plati desnega nadlaktka, in sicer na zgornji tretjini, temnovišnjevo liso, dolgo 6 *cm*, široko 2 *cm*, raztezajočo se zadaj-spodaj navspred-zgoraj. Pri vzdigovanju nadlaktka občuti poškodovanec bolečine.

Poškodba se oceni za lahko, motečo zdravje manj nego 20 dni in povzročujočo nesposobnost za izvrševanje poklica ravno toliko časa. Čez teden dni začne poškodovanec delati, čeprav občuti na poškodovanem mestu bolečine, ki popolnoma izginejo tekom 14 dni. Le neka slabost ostane v nadlaktu in čez dva meseca opazi poškodovanec, ki je desničar, da je desni nadlakt vidno tanjši nego levi. Zdravnik mu nasvetuje masažo, ki jo bolnik izvršuje nekaj tednov, a jo potem opusti. Čez pol leta pride bolnik v bolnico, kjer se najde sledeče: Obseg v gornji tretjini desnega nadlaktka znaša 22 *cm*, levega 26 *cm*. Mišica dvo-glavka¹⁾ je skrčena in zelo oslABLJENA, podobna tenki vrvici, pa tudi notranjo nadlaktno upogibnico²⁾ je komaj otipati. Na sprednji

¹⁾ M. biceps = der zweiköpfige Armbeuger.

²⁾ M. brachialis internus = der innere Armbeuger.